

Жарко ЂУРОВИЋ

ВИДОКРУЗИ САВРЕМЕНОГ ЦРНОГОРСКОГ РОМАНА

КУЋА КАО ЖИВА СУБЈЕКАТСКА МАТРИЦА

Како је дух нешто што стално измиче ограничењима, његова спирала увијек тежи слободи манифестовања у свим видовима, посебно у креацијској сфери, будући да је та сфера захтијевна у смислу исказне измјењивости и дубине. Ако је дух статичне поезије, ако се затвара у себе, слика његова бића добија призвук са знајне лимитације, што исе на уштрб дубље ствараоачеве рецепције. А она се тек у образији може цјеловито одразити.

Миро Вуксановић је ове ствари имао у виду када су у питању границе стваралачког свијета. Он им није давао да буду сужене и једнообразне, крећући се као аутор линијом неочекиваних спознајних ентитета, не само кад је у питању доживљајна пуноћа него и вишеслојан језички фондус. Кад кажемо вишеслојан, онда мислимо ма његову семантчку и другу дејственост.

Потреба за обогаћивањем тих феномена примјетна је из дјела у дјело. Вуксановић им је давао обиљежја новог простирања и у мотивском и у изражајном смислу, да често добијамо утисак да је његова иповјесна датост окренута највећма ка ономе што зовемо – у н у т р а. А шта је то у н у т р а? Рекао бих да је то замашно овладавањем осјећањем које фиксира одређену сферу. У првом реду сновидбenu, с обзиром да она отвара нова поља пишчевог унутрашњег свијета. Очигледно је да су осјећање и свијет у узрочној вези. Да представљају двије легуре склоне стапању

Таква је најновија Вуксановићева проза „Кућни круг”, која је замишљена као роман о концентричном сну. Она је сложенија од

ранијих ауторових књига, јер и супротне свјетове доводи у блиске корелацијске односе. То су свјетови сна и јаве, дакле свјетови који имају различите појмовне фреквенције, омогућавајући уобразиљи да детектује слуђено и догођено у исти мах и да им да снагу живе рефлексивности.

То се у пишевом примјеру граничи и са неком врстом евокативне вражбине, која еманира животношћу и смисаоним богатством. У скривеном свијету лежи обиље значења. Вуксановић је у овом роману здушно похрлио њима. Кроз феномен куће која је синоним човјекове постојаности. Писац је помоћу маште која спаја раздвојене одломке сјећања, дошао у роману до једног новог поретка посједовања егзистенције. Живот који је прошао може се очувати само у ријечи. Тако је исто и са животом који се живи или ће се живјети. Ријеч узима улогу сублиматора искуства, која нијесу само сагледавачи душе него и аванси преображаја бића као субјекта. Боје сублекта оличавају знаке живота, а они по својој природној тежи гравитирају слободи. И ријечима. Нратор је изричит у тврдњи да такве морају бити. Ако желе да зађу у свијет чаролије.

То чаролијско овдје је срж наратије. Оно има своје симболе којима се изражава људска стварност. Не само постојећа него и могућа.

Кућа је у роману она парадигмична оса која у свему тражи откриће. Она је филозофија егзистенције. Ријечју се откључава њена сложена брва. Ријеч је заскок, прискок, одскок, умнина, обрис, звук. Њено прелажење из једног облика у други говори о њеној моћи. Многе се природе у њој могу саздати: прекор, иронија, гротексност. Саздање је дејственије ако је понијето екстазом. Овај Вуксановићев роман карактерише узвишеност екстазе, једнако маркиране меланхолијом колико патњом и резигнацијом.

Оптимистичког начела највећма се држи главни јунак – кућа. Она је дата у виду свијетлог симбола, што она у ствари и јесте. Покреће на промишљање и акцију, на омјер своје и туђе снаге. Иако је она извор успомена без реда, занима се и историјским контекстом, увијек приправна да буде тег на ваги сваког противурјечја, било оно лично или опште. Она је у исти час временска и ванвременска, како је својствено прича са имагинацијским упливом. Држи се дуже временске скале, али тако што се визиј-

ски веже и за оно што називамо осадашњеним тренутком. Отуда много ликова и ситуација које се преплићу и које преплетене за-снимају радозналост и пажњу.

Главна окосница причања су стање и вријеме. Код њих долази до неуобичајених спојева, највише на плану личних драма које се, при чешћем визирању, удијевају у историјски спектар. Слично осјећање запажамо и код пруста, коме је вријеме лајтмотив за сусрет многих временских дионица, без континуиране хронологије догађања, што не значи да се тиме губи дубина евокативног фактора. Напротив, евокативно се ставља у гро план, јер аутора највише занима судбинско, па тиме и сама евокација приче постаје интригантнија.

„Кућни круг” условно је такав. Он се шири и прожима и кроз друге слојеве и станишта, и све са циљем васкрснућа богатих доживљајних мапа. Она су јача онамо гдје јунаци имају већу духовну снагу. Она се по угледу спојених судова природно улијевају у занос пишчеве приче као важна дијалогна матрица. А овдје је сво причање застрто дијалогом куће са њеним бројним бивалишницима. По писцу кућа може шта хоће: да лети, да мијења околину, да стигне гдје жели или да се свије под морање.

Особина је писца да и далеко вријеме приближи садашњости. Кроз објект–субјект куће Вуксановић је ишао даље. Ретроспективном визијом „степеничаста” времена учинио је овдашњим и садашњим, тако да свака ријеч и слика постају богатији рељеф тога наума.

Вуксановићева проза „Кућни круг” припада по својој структури роману поетске фиксације. У тој фиксацији непосредније се исказује визија и приказ. Ухватити суштину у беоцугу визије велики је подвиг. А писцу је то пошло за руком, не само кад је ријеч о откривању узвртложених вирова субјекта, него и о примјени неслућеног лексичког богатства. Не знам ниједну књигу прозе код нас која се одликује тако свјежом поетском лексиком. И што је још важније: учинак тог поетског подухвата огледа се у пуном јединству стварног и мишљеног.

Једна од одлика ове поетске прозе рефлектује се у ситуирању доживљаја у предметни и у субјектни свијет, за који нисмо рекли да има вртоглаве нагласке у њиховој вишезначној евокацији. Тако је и морало бити јер их имагинација узела под своје. дала им у

исповједном поступку фантазмагоријску ауру. Дакако, та аура не може да опстаје без расцвета поетских слика сугестибилног типа. Оне се намећу као врста дускурзивне нотације доживљајних језгара. Код њих је измијенљив и чулни вид и емоцијом набијена реторика. Ова реторика је експлозивног својства, посебно код урастања контемплације у визију. Тако и хипотетично може да буде стварно. И обратно.

Сам аутор за овај роман каже да је настао у концентричном сну. Тиме се хтјело рећи да је афективног тока, што значи да је убрзаног ритма и умножене фрагментације. По томе подсећа на „шетњу” казальке на часовнику. Очигледно је да су фрагменти различитог кода и зависе од тога како су их услови настајања „мијесили”. У шта су се претварали, шта значили.

Кућа означава припадништво врлини, али под њеним кровом има и душевне располућености, разорне страве и траума. И мишљено, коликогод било непостојано, окренуто је тијелу и материји као исходиштима егзистенције. Не без откривалачког облика. Вуксановић им зна природу и значење. То му је помогло да умножава и личности и ситуације, али да притом успостави чврсту кохеренцију између себе и њих. Кућа као симбол егзистенције омогућила је писцу да развије нарацију у више зона, укључујући у њих ориничку, с обзиром да је она најфлуиднија по врсти симболизације и откровења. Не знам у којој мјери Вуксановићеви јунаци теже богу. Ваљда с мишљу да присвоје доброту, а одагнају сумњу. Па ипак, овдје, у роману, сумња је доминантна саставница живота. Све што она индукује у знаку је те опсесије.

Чудност не иде са чедношћу. Не бар у свакодневици. Она је често алегоријске нарави. Као што је у замршају. Као све што обогаћује интуитивни живот. Отуда много загонетки и кад је у питању кућа и кућење. Она даје уточиште, али се пројигира и као опомена. Најприљежнија је кад овлада сном своје походнике, тражитеље и достојнике. Збуњена је пред историјским изазовом, јер јој историја увијек рану нанесе. Именујући кућу чуварицом, писац ће рећи: *Зато сам збрчкану историју оставила и узела сањану реч.*

У искушењу тајности се откривају. „Кућни круг” је драма тога искушења. Драма која виђена из једног посебног угла и казана у визури снажног стваралачког магновења. У једном даху и са омамом која се ријетко срета на нашим просторима.